

KS. ROMAN ANDRZEJEWSKI

SYTUACJA DYDAKTYCZNA PATROLOGII W SEMINARIACH DUCHOWNYCH

Niniejszy artykuł opracowano na podstawie ankiet rozesłanych przez kard. Karola Wojtyłę, a wypełnionych przez profesorów patrologii w seminariach duchownych. Nie zostały nimi objęte ośrodki kształcenia duchowieństwa, traktowane jako instytuty teologiczne, w Krakowie, Poznaniu, Wrocławiu i Olsztynie. Omawiane będą niżej 32 ankiety wypełnione przez 18 seminariów diecezjalnych w: Białymstoku, Drohiczynie, Gościkowie-Paradyżu (seminarium diecezji gorzowskiej), Gnieźnie, Kielcach, Lublinie, Łomży, Łodzi, Opolu, Pelplinie, Płocku, Przemyślu, Sandomierzu, Siedlcach, Krakowie (seminarium śląskie), Tarnowie, Warszawie, Włocławku i 14 seminariów zakonnych w: Bagnie — salwatorianie, Kłodzku — franciszkanie, Krakowie — bernardyni, Krakowie — franciszkanie, Krakowie — misjonarze, Krakowie — paulini, Łądzie n. Wartą — salezianie, Obrze — oblaci, Ołtarzewie — pallotyni, Pieniężnie — werbiści, Poznaniu — chrystusowcy, Tuchowie — redemptoryści, Warszawie — jezuiti, Zduńskiej Woli — orioniści.

W ogólnej charakterystyce ankiet stwierdzić trzeba, że respondenci dawali odpowiedzi szczegółowe, niekiedy kilka stron maszynopisu, lub lakoniczne, w trzech wypadkach umieszczone nawet między wierszami samego maszynopisu ankiety.

Ankieta dotyczy dwóch zasadniczych zagadnień: kwalifikacji naukowych wykładowców i zajęć dydaktycznych z patrologii. Przy referowaniu wyników nie będą podawane procenty, gdyż przy małych liczbach mogą one obraz zaciemnić.

1. KWALIFIKACJE NAUKOWE WYKŁADOWCÓW PATROLOGII

Spośród 32 omawianych tu seminariów duchownych w 1 tylko (w Ołtarzewie u księży pallotynów) pracuje aktualnie 2 wykładowców patrologii, w pozostałych — 1 wykładowca. Na 33 więc wykładowców omawianej dyscypliny 24 legitymuje się dyplomem doktora, 6 ma magisterium, a 3 — licencjat. W grupie doktorów jest 21

---

* Referat wygłoszony na Ogólnopolskiej Konferencji Filologów Klasycznych, Patrologów i Archeologów Chrześcijańskich w Krakowie dn. 12 II 1974 r.

doktorów teologii, 2 doktorów filozofii i 1 doktor nauk humanistycznych. Spośród doktorów teologii 5 ma doktorat z patrologii, 11 — z historii Kościoła, 3 — z teologii dogmatycznej, 1 — z teologii moralnej, 1 — z homiletyki. Doktorzy filozofii nie podali specjalizacji. Doktor nauk humanistycznych jest specjalistą w zakresie filologii klasycznej. Dane powyższe uzupełnić należy informacją, że jeden z doktorów teologii w zakresie patrologii ma ponadto licencjat z filozofii i magisterium z filologii klasycznej, 1 ukończył lektorat języka koptyjskiego w ramach orientalistyki i 1 ma magisterium z filologii klasycznej. Spośród doktorów teologii w zakresie historii Kościoła 1 ma magisterium z historii na wydziale nauk humanistycznych, 1 — magisterium z prawa kanonicznego i 1 — licencjat z teologii życia wewnętrznego. Doktor teologii moralnej ma pracę z zakresu patrystyki. Jeden z doktorów filozofii ma magisterium z filologii klasycznej i magisterium z teologii. Doktor nauk humanistycznych uczęszczał na wykłady i seminaria z patrologii na Wydziale Teologicznym oraz z filozofii starożytnej na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej. Wśród doktorów nie ma jeszcze ani jednego doktora habilitowanego. Spośród 6 magistrów teologii 1 ma specjalizację w zakresie patrologii, 5 — w zakresie historii Kościoła. Trzej wykładowcy posiadają licencjaty: 1 z historii Kościoła, 1 z teologii dogmatycznej, 1 nie podał bliższych informacji.

Tak różne specjalizacje zdobywali wymienieni wykładowcy w następujących ośrodkach naukowych: KUL — 19, UJ — 7, ATK — 6, UW — 5, UP — 2, Angelicum — 1, Gregorianum — 1.

Na pytanie, czy patrologia jest głównym i zasadniczym przedmiotem zainteresowań i zajęć dydaktycznych wykładowców, 22 respondentów odpowiedziało, że nie, że jest to przedmiot uboczny, często wykładany przez nich z braku specjalisty, 8 zaś odpowiedziało pozytywnie. Byli to: o. A. Bober (jezuici), ks. P. Bima (misjonarze z Krakowa), ks. W. Eborowicz (Pelplin), ks. W. Kania (Tarnów), o. P. Klosa (franciszkanie — Kłodzko), Ks. Sz. Pieszczoch (Gniezno), ks. A. Myszor (seminarium śląskie w Krakowie), o. E. Stanula (redemptoryści w Tuchowie) 3 odpowiedziało, że patrologia wchodzi w zakres ich zainteresowań, badań naukowych i zajęć dydaktycznych: jako historyka Kościoła (o. R. Salwa, seminarium w Gościkowie-Paradyżu), jako dogmatyka (ks. A. Santorski, Warszawa) i jako filologa klasycznego (ks. R. Andrzejewski, Włocławek). Ci ostatni uzasadniają swoje zainteresowanie patrologią publikacjami z tej dziedziny. W sumie na 33 wykładowców dla 11 (1/3) patrologia jest zasadniczym przedmiotem zainteresowań.

Jak długo trwa ten stan? Ankieta wykazuje, że niemal przez całe 30-lecie, nie mówi jednak, co było przedtem. Otóż z braku specjalisty niektórzy „ratują” wykłady z patrologii już 25 lat (1), 24 lata (3), 23 lata (1), 21 lat (1), 19 lat (1), 18, 17, lat (po 1), 14 lat (3), 13, 11 lat (2).

Ponieważ w ankiecie nie było pytania, czy władza diecezjalna lub zakonna zatroszczyła się o to, by w tym czasie wysłać kogoś na studia specjalistyczne z patrologii, nie można odpowiedzieć, czy ten stan ulegnie dość szybko zmianie.

Skoro patrologia nie jest dla większości wykładowców głównym przedmiotem

zainteresowań i badań, można postawić pytanie: Jakimi innymi zajęciami dydaktycznymi lub pozadydaktycznymi są obciążeni? Ankieta wykazuje, że wykładowcy patrologii mają oprócz tych zajęć jeszcze inne obowiązki:

Prowadzą inne zajęcia dydaktyczne: wykładają historię Kościoła (15) historię zgromadzenia (2), teologię dogmatyczną (4), teologię moralną (1), łacinę (2), teologię życia wewnętrznego (2), apologetykę, religiologię, ekumenizm, homiletykę, angielski, francuski, niemiecki, archeologię chrześcijańską, rubryki i ceremonie (po 1).

Pełnią funkcję administracyjną (5 osób) w seminarium (rektor, wicerektor, prefekt, magister kleryków), w diecezji (sąd) lub w zgromadzeniu czy zakonie. Mają jakieś stałe obowiązki duszpasterskie (proboszcz, rektor kościoła, kapelan, spowiednik, katecheta) — 7 osób.

Pracują: w bibliotece — 3, w archiwum — 1. Dojeżdżają na zajęcia dydaktyczne na inne uczelnie — 5 osób.

Całość obrazu kwalifikacji naukowych wykładowców patrologii w seminariach duchownych uzupełniają ich odpowiedzi na dwa ostatnie pytania 1. części ankiety: Jakie publikacje z dziedziny antyku chrześcijańskiego ma wydrukowane, oddane do druku, przygotowane? Czy i jaką prowadzi działalność popularyzacyjną z dziedziny antyku chrześcijańskiego (prelekcje, inscenizacje itp.)?

Na 33 respondentów 22 (a więc 2/3) nie ma żadnych publikacji z dziedziny antyku chrześcijańskiego. Pozostałych 11 (1/3) załączyło wykaz takich publikacji. Z małymi zmianami są to przeważnie ci, którzy swe zainteresowania naukowe skupiają na tej właśnie gałęzi wiedzy. Należy wymienić tutaj ich nazwiska, nie podając ani liczby, ani rodzaju, ani tytułów publikacji, bo są one znane: ks. R. Andrzejewski (Włocławek), o. A. Bober (jezuici, Warszawa), ks. W. Eborowicz (Pelplin), ks. A. Furman (Siedlce), ks. K. Hain (chrystusowcy, Poznań), ks. W. Kania (Tarnów), ks. W. Myszor (śląskie seminarium w Krakowie), ks. Sz. Pieszczoch (Gniezno), ks. A. Santorski (Warszawa), o. E. Stanula (redemptoryści, Tuchów), ks. T. Śliwa (Przemyśl).

O działalności popularyzacyjnej, oczywiście poza wykładami, wspomniało 5 respondentów. Były to przeważnie prelekcje, konferencje, kazania w różnych ośrodkach duszpasterskich czy też odczyty wygłoszone w kołach naukowych. Ksiądz R. Andrzejewski na przykład wygłosił w duszpasterstwie uzdrowiska w Ciechocinku cykl 10 prelekcji na temat: Panorama patrystyczna, czyli nad lekturą Ojców Kościoła — i w duszpasterstwie inteligencji we Włocławku odczyt: Rola chrześcijan w świecie w ujęciu Ojców Kościoła. Ojciec A. Bober wygłosił szereg odczytów na akademiach w seminariach duchownych i na konferencji dekanalnej oraz kazania z okazji poświęcenia obrazu św. Efrema w kościele Świętej Trójcy w Tarnowie. Był również konsultantem w sprawie inscenizacji bizantyjskiego hymnu *Akathistos*. Prelekcje i konferencje w ośrodkach akademickich prowadzili również o P. Kłosa i o. E. Stanula (nie podali w ankiecie bliższych szczegółów). Wiedzę o gnostycyzmie w Kole Naukowym Studentów Teologii ATK popularyzował ks. W. Myszor.

2. ZAJĘCIA DYDAKTYCZNE Z PATROLOGII

a) *Plan zajęć*

Na 32 seminaria duchowne w 20 patrologia wykładana jest na II roku w wymiarze 2 godz. tygodniowo; w 4 seminariach spośród tych 20 prowadzi się seminaria naukowe: w Kłodzku (franciszkanie), Pelplinie, Tarnowie, i Tuchowie (redemptoryści). W 12 pozostałych jest więcej lub mniej godzin niż 2 (przeważnie w seminariach zakonnych): u oblatów w Obrze, u paulinów w Krakowie i u salwatorianów w Bagnie są 2 godz. tygodniowo na I i II roku studiów; u orionistów w Zduńskiej Woli — 4 godz. tygodniowo na I roku teologii; w śląskim seminarium w Krakowie — 2 godz. tygodniowo na III roku oraz 1 godz. ćwiczeń na V i VI roku; u salezjanów w Łądzie — 2 godz. tygodniowo na III roku; u bernardynów w Krakowie, u pallotynów w Ołtarzewie i u redemptorystów w Tuchowie — 1 godz. tygodniowo na I i II roku. U werbistów w Pieniężnie jest 30 godz. w ciągu całego cyklu studiów (odbywa się to na II roku), u chrystusowców w Poznaniu jest 1 godz. tygodniowo na I roku teologii, u jezuitów w Warszawie „*una hora per unum semestre anno ultimo Theologiae*”

b) *Stosowane metody*

W 26 seminariach stosuje się wykład kursoryczny, w 2 (Białystok, Gościkowo-Paradyż) — wykład kursoryczny i konwersatorium, w 1 (śląskie seminarium w Krakowie) — wykład kursoryczny i ćwiczenia, w 1 (Pelplin) — wykład kursoryczny i monograficzny, w 2 (Ołtarzew i Włocławek) — wykład kursoryczny, monograficzny i ćwiczenia. W Ołtarzewie przy wymiarze 1 godz. tygodniowo na I i II roku prowadzi się zajęcia według następującego rozkładu: wykład kursoryczny na I roku prowadzi historyk metodą biograficzną, wykład monograficzny na II roku prowadzi teolog metodą problemową. Ponadto podano w ankiecie ćwiczenia (konwersatorium), nie wymieniając liczby godzin. We Włocławku przy wymiarze 2 godz. tygodniowo na II roku zajęcia są rozplanowane następująco: wykład kursoryczny daje panoramiczne ujęcie literatury patrystycznej (1 godz. tygodniowo w ciągu I semestru), wykład monograficzny (1 godz. tygodniowo w II semestrze) porusza tematy, które mogą żywiej zainteresować słuchaczy (problem kapłaństwa, apostołstwo laikatu, recepcja kultury pogańskiej przez chrześcijaństwo, zagadnienie ubóstwa, analiza *Confessiones*, zbawczy plan Boży). W programie ćwiczeń przez cały rok (1 godz. tygodniowo) omawia się metodę korzystania z pism Ojców Kościoła, analizuje interesujące teksty, prezentuje najnowsze publikacje z zakresu patrystyki, prowadzi dyskusję nad pracami alumnów.

W 8 seminariach stosuje się metodę biograficzną, w 4 — problemową, w 17 — biograficzną i problemową. W 3 ankietach nie podano jaką.

c) *Lektura*

W 6 seminariach nie mówi się w ogóle o lekturach. W żadnym seminarium nie ma lektury w oryginale greckim. W ankiecie nie podano, czy są w języku łacińskim. Na pewno są jednak na roku III, jak to zostało ustalone w programie języka łacińskiego. Ankieta z Włocławska wspomina o takiej lekturze z podręcznika *Roma Christiana* prof. L. Małunowiczówny. Wymieniona ankieta wspomina także, jako o lekturze fakultatywnej, o *Antologii modlitwy patrystycznej*, ks. dra Wójtowicza, zawierającej obok tekstu łacińskiego polski przekład. Zauważono, że lektura ta stanowi często treść rozmyślenia alumnów. W 26 seminariach stykają się alumni z tekstem Ojców Kościoła w tłumaczeniu polskim. Rozpiętość lektur jest tu duża (od 2 pozycji do 30 z dostępnych wydań: PSP, POK, Wydawnictwo Mariackie, Pax). Podano również szereg opracowań: monografie Daniel-Ropsa, K. Morawskiego, T. Sinki, J. M. Szymusiaka, G. Bardy'ego, J. Sajdaka, A. Bobera i niektóre ciekawsze artykuły.

d) *Sposób egzekwowania wiadomości*

W 14 seminariach stosuje się tylko egzamin ustny, w 9 — egzamin ustny, kolokwium, referaty, w 4 — egzamin ustny i kolokwium, w 3 — egzamin ustny i referaty, w jednym — egzamin ustny, egzamin pisemny i kolokwium.

e) *Pomoce dydaktyczne*

1. Podręczniki w języku polskim: Sz. Pieszczocha — w 15 seminariach, J. Czujka — w 9, H. Campenhausena — w 5, G. Rauschena-Nowackiego — w 5.

2. Podręczniki w języku obcym: B. Altanera-Stuibera — w 7, J. Steidlego — w 3, A. Hammana — w 3, J. Quastena — w 3, J. Kellyego — w 3.

3. Skrypty: J. M. Szymusiaka — w 7 seminariach. Własne skrypty mają ks. W. Kania i ks. A. Santorski.

4. Antologie: A. Bobera i M. Michalskiego — w 10 seminariach, P. Bosio — w 1. Teksty oryginalne i tłumaczenia, którymi posługuje się wykładowca, pokrywają się w zasadzie z tymi, które są w bibliotece Zakładu. Omówione zostaną niżej.

Spośród słowników, encyklopedii i konkordancji patrystycznych 1 seminarium wymieniło *Enciclopedia Cattolica*, 8 — *Słownik starochrześcijańskiego piśmiennictwa* J. M. Szymusiaka i M. Starowieyskiego, inne — Denzingera, Rouet de Journal, *Breviarum fidei*. Stosuje się na ogół mapy, rzadko przezrocza i ilustracje.

f) *Trudności*

Jeśli chodzi o trudności, jakie napotyka wykładowca w procesie dydaktycznym, to w 6 ankietach nie ma zasygnalizowanych żadnych trudności; w 15 akcentuje się słabą znajomość języków obcych u kleryków; w 10 — brak dostatecznej liczby

tekstów; w 10 — mierne lub słabe zainteresowanie przedmiotem; w 5 — braki w wykształceniu humanistycznym czy też wręcz atmosferę antyhumanistyczną; w 2 — nastawienie praktyczne alumnów; w 2 — brak systematycznego opracowania czy też podręcznika; w 2 — charakter patologii jako przedmiotu dodatkowego; w 1 — brak jasno i wyraźnie określonych celów dydaktycznych patologii i brak uzgodnienia zakresu materiału z innymi dziedzinami nauki o starożytności chrześcijańskiej; w 1 — brak u kleryków zamięłowania do tradycji i historii oraz ogólna tendencja słuchaczy, podtrzymywana przez teologię bazującą na psychologii, socjologii i antropologii, do szukania zrozumienia treści wiary w źródłach pozahistorycznych. Dwóch respondentów zwróciło uwagę na przeciążenie II roku innymi przedmiotami.

g) *Teksty źródłowe i przekłady*

W bibliotekach omawianych tu zakładów znajdują się następujące wydania źródłowe tekstów Ojców Kościoła:

PL — kompletny zbiór posiadają seminaria: w Kielcach, Tuchowie, Pelplinie, Obrze, bernardynów w Krakowie, jezuitów w Warszawie, w Lublinie i Sandomierzu; z brakami — seminaria: w Gnieźnie, Przemyślu, Opolu, Pieniężnie, Łomży, w Krakowie (śląskie), chrystusowców w Poznaniu, w Tarnowie, Warszawie i Włocławku.

PG — kompletny zbiór posiadają seminaria: w Kielcach, Tuchowie, Pelplinie, Obrze, bernardynów w Krakowie, w Lublinie i Sandomierzu; z brakami — seminaria: w Przemyślu, Pieniężnie, Łomży, Paradyżu, u franciszkanów w Krakowie, u chrystusowców w Poznaniu, w Opolu, w Krakowie (śląskie), w Warszawie i Włocławku.

CCh — tomy, które dotychczas się ukazały, są w komplecie, w Siedlcach i we Włocławku; z brakami — w Kielcach, Tuchowie, u chrystusowców w Poznaniu, w śląskim seminarium w Krakowie.

Corpus Vindobonense — z brakami znajduje się w Tuchowie, u chrystusowców w Poznaniu, w śląskim seminarium w Krakowie, w Gościkowie-Paradyżu, w Opolu i Włocławku.

Corpus Berolinense — z brakami — jest u chrystusowców w Poznaniu, w śląskim seminarium w Krakowie, we Włocławku.

Sources Chretiennes — kompletny zbiór znajduje się w Tuchowie i w Warszawie; z brakami — u chrystusowców w Poznaniu, w śląskim seminarium w Krakowie, w Tarnowie, Opolu, Gnieźnie, Włocławku.

Sanctorum Patrum Opuscula Selecta — z brakami — są w Opolu i Włocławku.

Corona Patrum Salesiana — u salezjanów w Łądzie.

Niemiecki przekład pism patrystycznych — Bibliothek der Kirchenväter — posiadają w komplecie seminaria w Kielcach, Ołtarzewie, Łądzie i Tarnowie. Polskie przekłady znajdują się prawie we wszystkich bibliotekach seminaryjnych, nieraz są jakieś braki, zwłaszcza w przedwojennych tomach POK.

h) *Wyniki nauczania.*

Prace dyplomowe z zakresu patrologii podejmowane są jedynie tam, gdzie są prowadzone seminaria naukowe z tej dziedziny wiedzy: w Pelplinie (5 uczestników), Tuchowie, Kłodzku (15 uczestników) i Tarnowie (ks. prof. W. Kania prowadzi tu seminarium w trzech sekcjach: greckiej, łacińskiej i syryjskiej).

Z braku seminarium patrystycznego podejmowane są nieraz prace z zakresu patrystyki na seminariach dyscyplin pokrewnych, a więc na seminarium z historii Kościoła (w Białymstoku, Gościkowie-Paradyżu, Płocku, u franciszkanów w Krakowie) i na seminarium z teologii dogmatycznej (w Kielcach i Włocławku). W żadnym seminarium nie ma osobnego patrystycznego kółka zainteresowań. Ankiety wskazują nieraz na zainteresowanie nowymi publikacjami z patrologii (zwłaszcza przekładami), na kupowanie ich i wykorzystywanie w egzegezie i homiliach.

Respondenci ankiety wysunęli następujące dezyderaty i propozycje:

1. Opracowanie nowego podręcznika. Tę propozycję wysunęli: o. A. Bober, ks. A. Przybyła z Obry, księża pallotyni, ks. T. Śliwa z Przemyśla ks. W. Łydka z Kielc.

2. Liczba godzin i rok nauczania. Książd K. Hain (chrystusowcy), który ma tylko 1 godz. zajęć tygodniowo, pragnie uzyskać 2 godz; ks. W. Eborowicz z Pelplina postuluje, by zajęcia z patrologii prowadzono przez 2 lata po 2 godz. tygodniowo lub po 4 w ciągu 1 roku; ks. A. Furman z Siedlec podobnie — 2 godz. przez dwa lata. Przesunięcie patrologii na III lub IV rok postulują: ks. A. Santorski z Warszawy i o. E. Stanula z Tuchowa oraz ks. T. Śliwa z Przemyśla.

3. Wprowadzenie seminarium naukowego z patrologii proponuje ks. R. Andrzejewski z Włocławka. Tenże respondent widzi potrzebę wprowadzenia do *ratio studiorum* w seminariach duchownych wykładów monograficznych z różnych dyscyplin, których wybór zostawi się alumnom. Wśród tych fakultatywnych wykładów monograficznych na starszych latach powinien być również wykład z antyku chrześcijańskiego.

4. Teologiczny charakter studium patrystyki akcentuje o. E. Stanula przestrzegając, by nie uprawiać historii literatury starochrześcijańskiej, czyli filologii, ale teologię patrystyczną. Filologia klasyczna ma służyć teologii patrystycznej. Teologiczny charakter omawianej dyscypliny podkreśla również ks. R. Andrzejewski postulując, by wykładowcą tego przedmiotu był specjalista (absolwent Instytutu Patrystycznego w Rzymie lub patrologii na ATK, KUL-u czy na jakimś uniwersytecie zagranicznym) ewentualnie wykładowca ze studiami teologicznymi i filologicznymi, by mógł bez trudności sam korzystać z wydań źródłowych.

*

Dotychczas jedynie referowałem ankiety, które zostały mi powierzone do opracowania. Chcę, by to, co teraz powiem, było traktowane już jako głos w dyskusji. Czytając te ankiety, starałem się wniknąć w sytuację poszczególnych seminariów duchownych. Wydawało mi się, że w niejednym seminarium sytuacja

jest wprost dramatyczna, bo wykładowca oświadcza, że nie jest specjalistą, że w bibliotece nie ma tekstów oryginalnych że wśród słuchaczy nie ma zainteresowania, że sam zajmuje się inną gałęzią nauki (to jeszcze nie takie złe) albo że ma wiele zajęć pozadydaktycznych. Nie ulega wątpliwości, że w swej diecezji czy zgromadzeniu lub zakonie taki wykładowca jest jedynym, który coś na ten temat wie i w ten sposób ratuje sytuację. Wprost godne podziwu jest to, że znajduje jeszcze czas i siły na zajmowanie się Ojcami Kościoła, nawet na pracę pisarską, mając stanowisko duszpasterskie. Oczywiście, seminarium musi mieć nastawienie pastoralne, bo kształci przyszłych duszpasterzy. Łączenie wykładów w seminarium z administracją parafii może mieć nieraz, zwłaszcza w odniesieniu do przedmiotów pastoralnych, dobre strony, ale jest i pozostanie zjawiskiem niepokojącym. Często jednak brakuje duszpasterzy i taka praca jest koniecznością. Jest to jednak *malum necessarium*, bo doświadczenie uczy, że na ogół profesorowie zaangażowani w duszpasterstwo oddają serce parafii, a przyszłym kapłanom przekazują nie ostatnie zdobycze nauki, ale często zagadnienia przebrzmiałe.

Asceza, jaką musi sobie narzucić człowiek, który pragnie zgłębić jakieś zagadnienie naukowe, jest najbardziej *conveniens* z ascetyką życia kapłańskiego i nie traci się swego kapłaństwa, rezygnując dla dobra młodzieży duchownej z konkretnej, najpiękniejszej, pracy duszpasterskiej. Jeżeli musi to czynić profesor seminarium, to znak, że wybiła godzina laikatu i w wielu wypadkach pracę naukowo-dydaktyczną w seminarium trzeba przekazać ludziom świeckim.

Sprawę umiarkowanego obciążania zajęciami profesorów seminarium podjęła już w 1962 r. Stolica Apostolska w *Ordinationes ad Constitutionem „Veterum sapientia”* w odniesieniu do wykładowców języka łacińskiego. W § 5 czytamy: „*Professores latinae linguae a suo munere ne amoveantur sine gravi causa, at in eo stabiles sint, ut docendo se perficere et excellentiores fieri in dies possint*” W § 6; „*Idem ne nimiiis horis docendi onerentur, quare complures sint, neque aliis cuiusvis generis occupationibus distineantur* (AAS 54:1962 s. 343). Na początku tego dokumentu jest mowa, że będzie to miało również zastosowanie „*pro peculiaribus cursibus de interpretatione Sanctorum Patrum*”

W odniesieniu do zajęć dydaktycznych chyba zgodzimy się wszyscy, że nie przekazemy klerykowi całej wiedzy o Ojcach Kościoła, alumn jednak nie jest naczyniem, które ma być napelnione, ale pochodnią do zapalenia. Z mojego skromnego doświadczenia dydaktycznego wiem, że do czytania Ojców Kościoła zachęćli się klerycy nie tyle wykładami kolokwiami, egzaminami, ile raczej *Antologią modlitwy patrystycznej* ks. dra H. Wójtowicza, którą brali na czytanie duchowne czy rozmyślanie. Chodzi więc o wzbudzenie zainteresowania, o żywy kontakt z tekstami Ojców, tak jak o kontakt z Pismem św. To zainteresowanie pójdzie za księdzem do jego pracy duszpasterskiej i to więcej znaczy niż jakiegokolwiek, nawet administracyjne, zarządzenie. Przed kilkoma dniami wyszperałem na przykład notatkę, że w Polsce 400 lat temu synod prowincjalny z 1572 r. zobowiązał kapłanów, by mieli u siebie oprócz Starego i Nowego Testamentu dzieła

następujących świętych: Cypriana, Atanazego, Grzegorza z Nazjanzu, Bazylego, Chryzostoma, Hilarego, Augustyna, Ambrożego, Hieronima, Grzegorza Wielkiego i Leona (ks. K. Rulka. *Stan badań nad księgozbiorem diecezji wrocławskiej oraz postulaty badawcze na przyszłość*. ABMK 26:1973 s. 38) Patrystyka jest nauką teologiczną, trzeba więc uczyć teologii patrystycznej. Potrzebny jest podręcznik obejmujący patrologię i patrystykę. Może taki podręcznik należałoby opracować nawet zespołowo.

Na zakończenie pragnę przytoczyć słowa Marka Tulliusza Cyncerona zacytowane przez Ojca Św. Pawła VI w 1966 r. w odniesieniu do pisarzy chrześcijańskich, gdy wskazał, jakie skarby kryją w sobie teksty Ojców Kościoła: „*pleni sunt omnes libri, plenae sapientium voces, plena exemplorum vetustas, quae iacerent in tenebris omnia, nisi litterarum lumen accenderet*” (*Pro Archia poeta* VI 14).

THE DIDACTIC SITUATION OF PATROLOGY IN THEOLOGICAL SEMINARIES

Summary

The paper discusses the questionnaires which according to the instructions of Cardinal Karol Wojtyła, the Chairman of the Episcopate of Poland Catholic Learning Board, were filled up by the professors of patrology in the theological seminaries. In the paper professional qualifications of the lecturers and didactic problems of this discipline are presented.